

Darko Bakić*

Ministarstvo ekonomije Crne Gore – Direkcija za intelektualnu svojinu

Misija grofa Kortija: Pokušaj rješenja plavsko-gusinjske krize

Apstrakt

Cilj rada je da na primjeru misije grofa Kortija pojasni teškoće sa kojima se susretalo Cetinje u pogledu sprovođenja Berlinskog ugovora, u vezi sa prisajedinjenjem Plava i Gusinja Crnoj Gori. Ova misija podrazumijevala je da se problem turskog opstruiranja u pogledu predaje ovih gradova crnogorskoj državi riješi na način što bi se umjesto njih Crnoj Gori dodijelila teritorija albanskih katoličkih plemena Gruda i Hota. Iako je izgledalo da će se Kortijeva misija uspješno okončati, diplomatski napori da se ideja o kompenzaciji teritorija sprovede u dijelo nijesu urodili plodom.

Ključne riječi:

misija, grof Korti, Gavro Vuković, Plav, Gusinje, Grude, Hoti

UVOD

Shodno zaključcima Berlinskog kongresa, na kojem je potvrđena postojeća nezavisnost Crne Gore, u sastav crnogorske države, pored ostalih teritorija, ušli su i gradovi: Nikšić, Kolašin, Podgorica, Bar, Spuž, Žabljak Crnojevića, Plav i Gusinje.¹ Međutim, bez obzira na odluke Kongresa, Osmansko carstvo je činilo sve kako bi onemogućilo da Plav i Gusinje pripadnu Crnoj Gori. Takvom

---

* azbucnik7@gmail.com

¹ Branko Pavićević, *Istorija Crne Gore*, knjiga IV, tom II, *Sazdanje crnogorske nacionalne države: 1796–1878*, Istorijski institut Crne Gore–Pobjeda, Podgorica, 2004, str. 311.

djelovanju Turaka išla je naruku Albanska liga, organizacija formirana sa namjerom da se stvori teritorijalna autonomija Albanaca u okviru Osmanskog carstva, koja je trebalo da obuhvati i plavsko-gusinjsku oblast. Naime, Porta je stalno uvjeravala velike sile da je u njenom iskrenom nastojanju da ispoštuje odluke Berlinskog kongresa sprečava narasli albanski pokret, a u stvarnosti je taj pokret svesrdno podstrekivala na otpor crnogorskom uspostavljanju vlasti na odnosnim teritorijama.² Takvo stanje stvari rezultiralo je crnogorsko-albanskim sukobima na Novšićima (4. decembar 1879. godine) i kod Murina (8. januar 1880. godine).³ Ovi bojevi dali su do znanja međunarodnoj javnosti da cijela stvar može da izmakne kontroli, odnosno da se mogu desiti sukobi širokih razmjera. To je opet značilo da je prijetila mogućnost od izbijanja nove istočne krize.

KORTIJEV PROJEKAT

Eventualna eskalacija plavsko-gusinjske krize odgovarala je Austro-Ugarskoj, koja je imala namjeru da se u nekim novim crnogorsko-albanskim, odnosno crnogorsko-osmanskim razračunavanjima, pojavi kao sila koja bi sopstvenom intervencijom navodno smirila situaciju, a u stvari iskoristila priliku da na taj način uspostavi kontrolu na teritoriji za koju je zainteresovana.

Želeći da osujete takav razvoj situacije, Italija i Francuska, potpomognute Engleskom i uz znanje Rusije, a u tajnosti od Austro-Ugarske i Njemačke, pripremale su plan o kompenzaciji Plava i Gusinja za neke druge krajeve pod turskom kontrolom.⁴ Pri tom je postignuta saglasnost da Italija, tj. njen diplomatski predstavnik u Osmanskom carstvu grof Luidi Korti, izade pred Portu sa formulisanim predlogom o zamjeni teritorija. Za pokretanje takve akcije

---

² Aleks Buda, Kristo Frashëri, Hysni Myzyri, Stefanq Pollo, Kristaq Prifti, Gazmend Shpuza, Petrika Thëngjilli, *Historia e popullit shqiptar: në katër vëllime. [Vëll. i 2, Rilindja kombëtare: vitet 30 të shek. XIX–1912]*, Toena, Tiranë, 2002, str. 153–166; Bogumil Hrabak, *Prizrenska arbanaška liga: 1878–1881*, autor, Beograd, 1998, str. 15, 65; Đorđe Borozan, *Velika Albanija – porijeklo, ideje, praksa*, Vojnoistorijski institut Vojske Jugoslavije, Beograd, 1995, str. 24; Ilija Radosavović, *Međunarodni položaj Crne Gore u XIX vijeku*, Servis Saveza udruženja pravnika Jugoslavije, Beograd, 1960, str. 82–83; Peter Bartl, *Albanci: od srednjeg veka do danas*, Clio, Beograd, 2001, str. 94–97.

³ Marko B. Rašović, *Pleme Kuči: etnografsko-istorijski pregled*. Beograd (b.i), 1963, str. 223–225; Miomir Dašić, *Vasojevići u ustancima 1860–1878. godine*, Pobjeda, Podgorica, 1992, str. 645.

⁴ Gavro Vuković, *Memoari*, Obod–Novi dani, Cetinje–Beograd, 1996, str. 365; Državni arhiv Crne Gore (DACG), Ministarstvo inostranih djela (MID), 1879, f. 4, dok. 499.

italijanski ambasador dobio je ovlaštenje od svoje vlade 25. januara 1880. godine. Istovremeno su italijanski i francuski ambasadori tražili od crnogorske vlade da formuliše diskretne predloge po pitanju teritorijalne kompenzacije, na bazi kojih bi grof Korti sačinio odgovarajuću platformu koju bi predstavio Porti i sultanu.⁵

Prije nego što je crnogorska vlada dostavila tražene predloge, crnogorski otpravnik poslova u Carigradu vojvoda Gavro Vuković⁶, po svojoj prilici bez znanja Cetinja, uspio je da pridobije italijanskog diplomatu da pred Portu izađe sa jednim dosta širokim projektom. On je predviđao da se nova crnogorsko-osmanska granica formuliše tako što bi se Crna Gora proširila istočno od Podgorice, obuhvatajući albanska katolička plemena Grude i Hote. Pri tom bi se crnogorskoj državi, na potezu između Jadranskog mora i Skadarskog jezera, vratila ona teritorija koja joj je bila dodijeljena Sanstefanskim mirom, izuzev male teritorije Taraboša i Široka kod Skadra.⁷ U projekat je uneseno i potraživanje Crne Gore u odnosu na Osmansko carstvo u iznosu od dva miliona franaka.⁸

Da je projekat, koji je podnešen Turcima na razmatranje 31. januara 1880. godine, bio isuviše široko koncipiran, te da nije davao izgleda na uspjeh, bili su svjesni i crnogorska vlada i njen predstavnik u Carigradu. Međutim, Vuković je smatrao da se sa „Turcima tako moralo stupiti u pregovore“, pošto je bio mišljenja da će oni svakako ići na to da se „stvar dovede do minimuma“.⁹ To je u Vukovićevoj percepciji svakako značilo da će isticanje široke platforme

---

⁵ Gavro Vuković, *Memoari*, nav. djelo, str. 365–366; Novak Ražnatović, *Crna Gora i Berlinski kongres*, Istorijski institut SRCG–Obod, Cetinje–Titograd, 1979, str. 226; Niko Martinović, *Crna Gora: biografski zapisi, 2, Luča slobode i trajanja*, Obod, Cetinje, 2005, str. 129.

⁶ Dužnost diplomatskog predstavnika Crne Gore u Osmanskom carstvu u rangu otpravnik poslova Vuković je obavljao u dva navrata i to od kraja decembra 1879. godine do jula 1880. godine i u periodu od marta do decembra 1884. godine (Radoslav M. Raspopović, *Diplomatija Crne Gore 1711–1918*, Istorijski institut Crne Gore – Vojska Podgorica–Beograd, 1996, str. 323, 325; DACG, f. MID, 1880, f. 4, dok. 663; DACG, f. MID, 1884, f. 13, dok. 213)

⁷ Novak Ražnatović, *Crna Gora i Berlinski kongres*, nav. djelo, str. 226.

⁸ Riječ je o iznosu istaknutom u memorandumu, kojeg je Cetinje uputilo velikim silama krajem decembra 1879. godine. Naime, o ovom dokumentu crnogorska vlada se osvrnula na sve Portine opstrukcije u vezi sa predajom Plava i Gusinja, ističući da je usljed takvog djelovanja osmanske vlade pretrpjela veliku štetu, koju bi Porta isplatom navedene sume trebalo da nadoknadi. (Gavro Vuković, *Memoari*, nav. djelo, str. 358–362, 367)

⁹ *Isto*, str. 367.

dovesti do toga da na kraju pregovaračkog procesa, koji po pravilu podrazumijeva revidiranje početnih pozicija, osmanski minimum bude manji.

Podnešeni projekat, kako to piše vojvoda Gavro u svojim *Memoarima*, „učinio je čitavu uzbunu u Ildizu i na Porti”, koja je poslala „krvavu žalbu u Rim protivu ponašanja grafa Kortija”, pa je italijanska vlada, da bi zadovoljila Carigrad, okarakterisala Kortijev predlog kao prednacr o kome se i ne mora raspravljati.¹⁰

OSMANSKI PREDLOG O ZAMJENI TERITORIJA

Kako je postalo sasvim jasno da se traženje kompenzacije moralo ograničiti samo na krajeve istočno od Podgorice, grof Korti je na bazi tog principa uspio da ubijedi Portu da izađe sa svojim predlogom. Tako je osmanska vlada u zamjenu za Plav i Gusinje ponudila Crnoj Gori nekoliko hrišćanskih sela sjeverno od Plava, kao i teritoriju albanskih katoličkih plemena Gruda i Hota istočno od Podgorice, to jest zemljište preko Cijevne do tačke iznad sela Selci i odatle pravcem preko Hotskih gora do sjeverne tačke Hotskog zaliva.¹¹

Knjaz Nikola je u načelu prihvatio Portin predlog kao polaznu osnovu za rješavanje problema, pri čemu je istakao određene sugestije sa kojima bi osmanska ponuda trebalo da bude korigovana. U cilju bolje strategijske zaštite Podgorice, crnogorski knjaz se založio da se granica na sjeveru i istoku odvoji od tačke iznad sela Selci tri kilometra sjeverno od sela i onda da ide, ne preko nego okolo Hotskih gora, do Hotskog zaliva. Od sela Selci prema Gusinju granica bi imala da ide uzvodno Cijevnom, do njenog izvora. Knez Nikola je takođe istakao da visovi kod Plava, sa područnim naseljima Mokra, Greben, Velika, Lipovica i Visitor, treba da budu sastavni dio crnogorske teritorije. Isto tako, knjaz je smatrao da između Jadranskog mora i Skadarskog jezera granicu treba uspostaviti u skladu sa „ruskom linijom”, odnosno predlogom ruskog komesara u evropskoj komisiji za razgraničenje Crne Gore i Osmanskog carstva, čiji je rad (maj–septembar 1879. godine) okončan bez uspjeha.¹² U smislu posljednje svoje sugestije, knjaz je istakao potrebu da Carigrad na sebe primi odštetu za dobra muslimana iseljenih iz Crne Gore (muhadžira).¹³

¹⁰ Gavro Vuković, *Memoari*, nav. djelo.

¹¹ Novak Ražnatović, *Crna Gora i Berlinski kongres*, nav. djelo, str. 227.

¹² Za razliku od „engleske linije“, „ruska linija” je podrazumijevala da cijeli, a ne polovina Mrkojevića pripadnu Crnoj Gori. (Novak Ražnatović, *Crna Gora i Berlinski kongres*, nav. djelo, str. 155–161, 165–175, 305)

¹³ *Isto*, str. 227. Više o muhadžirima: Safet Bandžović, *Iseljavanje muslimana Crne Gore u Tursku*, Matica muslimanska Crne Gore, Podgorica, 2011.

Teritorija koja je ponuđena za razmjenu ni po površini, ni po kvalitetu zemljišta nije predstavljala ni polovinu vrijednosti plavsko-gusinjske oblasti. Međutim, činjenica da bi se njenim posjedovanjem osmanska granica odmakla na relativno zadovoljavajuću udaljenost od Podgorice, te da bi visovi Huma, zatim Šipčanik, Vranj i Milješ, strateški štitali Podgoricu i zetsku ravninu, rukovodila je crnogorskog knjaza da prihvati ponuđeni predlog. Osim toga, izašlo bi se iz jednog nenormalnog, poluratnog stanja, što bi Crnoj Gori omogućilo da se konačno usredsredi na svoj društveno-ekonomski razvitak.

Kako Porta svoj predlog nije zvanično dostavila Crnoj Gori, nego ga je samo saopštila grofu Kortiju, tako ni crnogorska vlada nije željela da se povodom knjaževih sugestija direktno obraća Carigradu, već ih je u diskretnoj formi saopštila italijanskoj vladi. U stvari, Cetinje je bilo na stanovištu da se prema Kortijevoj misiji drži kao da za nju i ne zna, dok ga Porta ili Rim o tome zvanično ne obavijeste.¹⁴

Nakon što je od svoje vlade bio upoznat sa predlozima knjaza Nikole, Korti je, kako to piše vojvoda Gavro u svom izvještaju od 25. januara/6. februara 1880. godine, „odma podnio Porti sve tri tačke na pretres”, poslije čega je Savas-paša sazvao Ministarski savjet, „podnesav mu predlog Talijanskog Ministra da o njemu vijećaju”.¹⁵ Što se granica tiče, u ministarskom savjetu, kaže dalje Vuković, „nije se našlo mnogo teškoća koje bi odugovlačile posao, ali nijesu mogli dati svoj rješiteljni glas ni u jednoj tački već su pitanje granica podnijeli novoustanovljenom ratnom savjetu”, pridvornoj *kancelariji, kojom je predsjedavao sultan*.¹⁶

Podnošenjem predloga o promjeni Ratnom savjetu nastupili su problemi. U izvještaju datiranom 31. januara/12. februara crnogorski otpravnik poslova iznosi da osmanski oficiri iz vojno-strateških razloga nijesu pristajali na to da Hum i Katerkol pripadnu Crnoj Gori: „Um ne daju iz uzroka što vele da on dominira ne samo cijelim blatom nego i Skadrom. Oni vele ako se Um ustupi Skadar ostaje bez odbrane. Katerkol ne daju što on dominira dolinom duž cijele Bojane i što su tim otvorena jugozapadna vrata Skadra”.¹⁷ Stoga je, kaže Vuković, predlog o razmjeni vraćen ministarskom savjetu na ponovno razmatranje.¹⁸

¹⁴ Novak Ražnatović, *Crna Gora i Berlinski kongres*, nav. djelo, str. 230–231.

¹⁵ DACG, f. MID, 1880, f. 4, dok. 496.

¹⁶ *Isto*.

¹⁷ DACG, f. MID, 1880, f. 4, dok. 502. Vuković uzvišenje Hum u izvještaju naziva Um.

¹⁸ *Isto*.

AUSTROUGARSKJE INTRIGE

Turskim opstrukcijama išla je naruku i činjenica da se Austro-Ugarska protivila rješavanju plavsko-gusinjskog problema na bazi kompenzacije teritorija, ne samo zbog toga što je cijelu akciju vodila Italija, njen suparnik na Jadranu, već i zbog toga što je albanska katolička plemena Grude i Hote posmatrala kao sredstvo svog budućeg prodora u Albaniju. U vezi sa planovima o proširenju na istok, Monarhija je Crnu Goru smatrala opasnijim protivnikom od oronule Osmanske imperije, čije se povlačenje sa balkanskih prostora jasno naziralo. Zato joj je više odgovaralo da Plav i Gusinje pripadnu Crnoj Gori, a da teritorija Gruda i Hota ostane u osmanskom posjedu. U skladu sa tim ciljem, Beč je preko svog konzula u Skadru nagovorio britanskog poslanika na Cetinju i konzula u Skadru, ser Viljema Kirbi Grina, da pošalje jedan izvještaj ambasadoru svoje zemlje u Osmanskom carstvu, u kome bi se naglasilo da se albanska katolička plemena Grudi i Hoti nalaze u vječitoj zavadi sa Crnom Gorom. Stoga bi, u slučaju da se teritorija ovih plemena preda Crnoj Gori, albansko katoličko stanovništvo bilo izloženo crnogorskom bijesu, o čemu bi posebno trebalo povesti računa prilikom razmatranja predloga o razmjeni. Primivši izvještaj, britanski ambasador ser Ostin Henri Lerd je sa njegovom sadržinom upoznao ostale ambasadore, a oni svoje vlade.¹⁹

U cilju boljeg efekta na ostale velike sile, Monarhiji je posebno bilo važno da ovo pitanje pokrene neko drugi, s obzirom na to da je svakome bilo jasno da je ona bila otvoreni protivnik kompenzacije. Što se tiče engleske vlade, ona je, kako izvještava vojvoda Gavro, naklonjena inicijativi Rima, jer se plaši intervencije Austro-Ugarske na štetu Osmanskog carstva. Ipak, London je „u dosluhu s Austrijom u koliko je to samo protivno Rusiji”, pa je stoga, kaže Vuković, „poslanik engleski često puta na ruci austrijskom ministru”.²⁰ Petrograd se pak „drži izvan svega naravno najviše zbog Engleske jer čim bi se i ona umiješala Engleska bi bila protivna i sve porušila”.²¹

Demantujući Grinov izvještaj, crnogorski otpravnik poslova je istakao da „katolici grudski imaju više od polovine svojih zemalja u našu granicu, jer linija berlinskog ugovora presijeca polje do ispod sami njihovih kuća, da su u dobrim odnošajima s crnogorskim vlastima u Podgorici i da su u svakodnevnom trgovačkom saobraćaju s našim podajnicima”.²² Isto tako, Vuković

¹⁹ Isto; Nikola B. Radulović, „Diplomatski portret vojvode Gavra Vukovića (II)”, u: Đorđe Lopičić (ur.), *Studije i ogledi o diplomatiji Crne Gore*, Vaša knjiga, Beograd, 2006, str. 460.

²⁰ DACG, f. MID, 1880, f. 4, dok. 502; *Crna Gora i Berlinski kongres*, nav. djelo, str. 228–229; Gavro Vuković, *Memoari*, nav. djelo, str. 368.

²¹ DACG, f. MID, 1880, f. 4, dok. 496.

²² DACG, f. MID, 1880, f. 4, dok. 502.

je naglasio da se „veći dio zemalja u Grude” nalazi u vlasništvu podgoričkih Turaka, crnogorskih podanika, čije su čivčije upravo pripadnici grudskog plemena. Naposljetku, vojvoda Gavro je kao najvažniju činjenicu podvukao „uređenje katoličke crkve u Crnojgori na zadovoljstvo svete Stolice”.²³

Italijanski, francuski i britanski ambasadori, Korti, Ig Furnije i Lajard, *usvojili su ovaj demant za sasvim ozbiljan*, a o njegovoj sadržini odmah su (preko britanskog ambasadora) obavijestili Beč i London. U očima poslanika, piše Vuković u pomenutom izvještaju od 31. januara/12. februara, „pitanje katolicizma skoro je iščezlo; međutim dovatili su ga se turci koji su protivu promjene mećući ga na veliku preponu sporazumljenja o razmjeni”.²⁴ Ubrzo su Lerd i Furnije od svojih vlada dobili uputstva da izvrše pritisak na Portu da prihvati Kortijev predlog o kompenzaciji.²⁵ Inače, grof Korti je već bio dobio instrukcije od italijanske vlade da nađe pogodan moment i prekine svoju misiju, ukoliko Austro-Ugarska bude uporna u opstruiranju njegove inicijative. No, kako je uskoro i Beč naložio svom ambasadoru da podrži predlog o zamjeni italijanski diplomata je nastavio svoj posao.²⁶

KONTRAPROJEKAT CARIGRADA

Bez obzira na to što je odluka Monarhije da podrži Kortijevu misiju pojačala pritisak na Carigrad, ističući potrebu da se osmanska strana ozbiljnije pozabavi inicijativom Rima, sultan je, nakon pomenutih sugestija knjaza Nikole, oklijevao da izađe sa zvaničnim stavom u vezi sa pronalaženjem rješenja za okončanje plavsko-gusinjske krize putem kompenzacije teritorija. Tim povodom Gavro Vuković, u izvještaju datiranom 14/26. februara 1880. godine, svojoj vladi piše: „Predlog turski o promjeni stoji sve do ovoga časa u dvor. Sultan nasmije da se riješi ni da predlog konačno odbije, niti da izda irade da ga sankcioniše; već je izabrao treće, a to je da stvar odugovlači što duže može. Odbiti ga nasmije, jer bi tim ogorčio Italiju i Francusku, potvrditi ga nasmije jer zna da će te ga vi konačno odbiti, pa se onda opet vraća na prvo da mora ispuniti Berlinski ugovor, ili usvojiti talijanski predlog”. Pri tom, nastavlja Vuković, turske paše „čini Sultana nerješiteljnim”, odnosno „nedadu mu usvojiti liniju granica po talijanskom predlogu”.²⁷

---

²³ DACG, f. MID, 1880, f. 4, dok. 502.

²⁴ *Isto*.

²⁵ DACG, f. MID, 1880, f. 4, dok. 502.

²⁶ Gavro Vuković, *Memoari*, nav. djelo, str. 369.

²⁷ DACG, f. MID, 1880, f. 4, dok. 517.

Pošto mu je postalo jasno „da na uobičajene presije”, kako to vojvoda Gavro piše u svom izvještaju od 22. februara/5. marta, „neće nikad naćerati Turke da iziđu ma s kakvim predlogom”, Korti se „najposlije riješio energično izjaviti kako Porti tako i svojoj vladi da on odustaje od posredovanja, ako Porta za tri dana ne formuliše svoj predlog i njemu ga zvanično ne saopšti”.²⁸ Da bi se ova njegova namjera što ozbiljnije shvatila, italijanski diplomata tražio je od Rima da mu da otpust na dva mjeseca. Osim toga, „cijelu ovu stvar dao je publicirati u Carigradske novine pa se izmakao tako da nije više išao ni na Portu niti kod drugih poslanika”.²⁹ Čuvši za namjeru grofa Kortija, sultan je pozvao Furnijea „na objed”, tražeći od njega da utiče na italijanskog diplomatu da bude strpljiviji. Tom prilikom francuski ambasador ukazao je sultanu na mogućnost teških posljedica po Osmansko carstvo, ukoliko ne izvrši obaveze prema Crnoj Gori i dao punu podršku Kortijevoj namjeri da prekine posredovanje.³⁰

Dan poslije razgovora sa Furnijeom, tj. 2. marta 1880. godine, sultan je objavio iradu o Portinom projektu, kojom se definiše osmanski stav po pitanju teritorijalne kompenzacije.³¹ Prema ovom projektu, koji je bio daleko nepovoljniji po Crnu Goru u odnosu na prvobitni nezvanični predlog osmanske vlade, crnogoskoj državi se na strani Plava i Gusinja ne bi ništa ustupilo, s tim što se pristaje na neku popravku granice između Mora i Jezera.³² Sve u svemu, nova osmanska ponuda predviđala je da Crna Gora dobije Kučku Krajinu, u Zetskoj ravnici visove Šipčanik, Vranj i Milješ, selo Mataguže, Dinoš i neznatno pomjeranje do ispod hotških visova.³³

Ovaj Portin projekat u suštini je predstavljao saglašavanje Turaka sa nešto izmijenjenom „ruskom linijom”, pa se stoga teško i mogao podvesti pod pojam kompenzacije.³⁴ Stoga je izazvao veliko ogorčenje grofa Kortija, koji se, kako javlja vojvoda Gavro svojoj vladi (izvještaj od 19. februara/2. marta 1880), „toliko bio razjario na turski predlog da ga je više puta bacio pod noge, i stio ga je vratiti natrag”.³⁵ „Njega je”, nastavlja Vuković, „najjedilo to što ga

²⁸ DACG, f. MID, 1880, f. 4, dok. 526.

²⁹ *Isto*.

³⁰ *Isto*.

³¹ *Isto*.

³² Novak Ražnatović, *Crna Gora i Berlinski kongres*, nav. djelo, str. 231; Gavro Vuković, *Memoari*, nav. djelo, str. 370.

³³ Novak Ražnatović, *Crna Gora i Berlinski kongres*, nav. djelo, str. 231.

³⁴ *Isto*.

³⁵ DACG, f. MID, 1880, f. 4, dok. 526.

je Savas-Paša prevario jer uslove za izmjenu na koje ste vi pristali predložio je bio Savas-Paša njemu, a on preko Rima vama".³⁶

Crnogorski otpravnik poslova dalje piše da je osmanski ministar inostranih djela uspio da smiri Kortija, „govoreći mu da je Turska izašla s predlogom o promjeni, savladavši mnoge teškoće i podvrgavši se opasnostima dirnut Berlinski ugovor, da zadovolji sile a naročito Italiju koja je uzela Crnogoru pod zaštitu”.³⁷ Savas-paša je italijanskom ambasadoru takođe rekao da je Porta uvjerena da će Cetinje odbiti njenu ponudu, ali s obzirom na činjenicu da je bila prinuđena da prva istakne predlog o kompenzaciji *nije mogla za prvi mah ništa više ponuditi*.³⁸ Uglavnom, „učinjeni predlog nije posljednja turska riječ već naprotiv prva i osnovna za dalje pregovore o promjeni”, a „Crnagora ima taj avanž, da sad ona, na osnovu danog joj povoda, može učiniti svoj predlog u odgovor na turski predlog i to takvi kako njeni interesi budu zahtjevali”.³⁹

Poslije ovih riječi osmanskog ministra inostranih djela, italijanski diplomata je primio carsku iradu i saopštio je Rimu, a knjazu Nikoli je u povjerenju preporučio da kategorički odbije osmanski projekat, moleći ga da za njegov savjet ne sazna italijanska vlada, budući da se ona, zazirući od Beča, strogo držala posredništva i izbjegavala da daje bilo kakve savjete. Osim Italije, ostale sile takođe su bile ogorčene posljednjim odgovorom osmanske vlade, zaključivši da bez njihovog zajedničkog pritiska na Portu nije moguće riješiti pitanje o promjeni. Stoga su diplomatski predstavnici velikih sila u Carigradu solidarno protestovali kod Porte zbog njenog neprimjerenog predloga i uopšte neadekvatnog ponašanja prema Crnoj Gori, a Savas-paša je bio prinuđen da stalno iznosi uvjerenja kako odnosni osmanski projekat nije posljednja riječ Porte.⁴⁰

USTUPCI CRNOGORSKE VLADE

Četiri dana nakon carske irade crnogorska vlada izašla je sa odgovorom na posljednji Portin predlog. Kao što se to i očekivalo, Cetinje je odbilo projekat Porte, ali je istaklo da prihvata savjet Rima da se još neko vrijeme nastavi sa radom na iznalaženju prihvatljivog rješenja, bez obzira na to što se stiče utisak da Carigrad ne želi da se stvar konačno riješi. Stoga, kao svoj doprinos pokušaju da se dođe do sporazumijevanja, crnogorska vlada odustaje od zahtjeva

---

³⁶ DACG, f. MID, 1880, f. 4, dok. 526.

³⁷ *Isto.*

³⁸ *Isto.*

³⁹ *Isto.*

⁴⁰ *Isto*; Gavro Vuković, *Memoari*, nav. djelo, str. 370.

za obeštećenjem muslimanskih iseljenika, s tim da sekvestar na njihova imanja bude skinut po postizanju i izvršenju sporazuma o kompenzaciji.⁴¹ Uz to, Cetinje pristaje da se Osmanskom carstvu ustupi još i „neko zemljište na strani Gusinja”. Međutim, kad je riječ o Humu i najvišim hotским visovima, kao i o „ruskoj liniji”, Crna Gora ostaje nepokolebiva.⁴²

Crnogorska vlada je u svom odgovoru na osmanski predlog ostavila Porti prilično dug rok za izjašnjavaње (skoro mjesec dana), ističući 31. mart 1880. godine kao krajnji datum do kojeg će se angažovati na započetom poslu. Nakon toga će Crna Gora, smatrajući da nema nikakvih obaveza prema osmanskoj strani, postupati u skladu sa svojim nahođenjem.

Ostavljanje Porti tako dugog roka za izjašnjavaње veoma je rasrdilo italijanskog diplomatskog predstavnika u Carigradu. On je, kako piše Gavro Vuković u svojim *Memoarima*, bio izvan sebe od gnjeva „na ovaj postupak Cetinja, tim više što je često puta preporučivao brzinu u rješavanju i odgovorima”, jer je politička atmosfera u Carigradu bila tako ćudljiva „da se je mogla mijenjati nekoliko puta na dan, a nekmoli za cijeli mjesec dana, određenog roka za odgovor”.⁴³

U očekivanju odgovora Porte, a za slučaj da on bude pozitivan, Korti je pripremio „modus procedendi”, prema kome su Crna Gora i Osmansko carstvo imali da potpišu jedan memorandum, kojim bi se precizirao dan i način predaje osmanskih teritorija Crnoj Gori. Potom bi diplomatski predstavnici velikih sila u Carigradu sankcionisali odnosnu kompenzaciju, na način što bi sačinili protokol, koji bi imao snagu međunarodne konvencije kojom se dopunjuje Berlinski ugovor. Da bi se cijeli postupak što brže obavio, Korti je tražio od vojvode Gavra da javi Cetinju da mu telegrafski pošalje punomoćje kojim ga ovlašćuje da potpiše sporazum o kompenzaciji. Traženi dokument knjaz Nikola uputio je Vukoviću 26. marta 1880. godine.⁴⁴

Ponašanje Porte tokom zatišja u pregovorima nije davalo nadu da će ona napraviti otklon od svog opstruktivnog djelovanja u cijeloj stvari. Naime, Savas-paša je ambasadorima evropskih sila u Carigradu podnio na čitanje jedan, po svoj prilici, naručeni izvještaj od skadarskog valije Izet-paše, u kome piše „da je Knjaz u Podgoricu, da je obezoružao sve Turke Podgoričke; da kupi vojsku, da namješta artiljeriju i da je poslao vojsku preko Krajine da udari na

⁴¹ Novak Ražnatović, *Crna Gora i Berlinski kongres*, nav. djelo, str. 232.

⁴² Gavro Vuković, *Memoari*, nav. djelo, str. 371.

⁴³ *Isto*.

⁴⁴ Novak Ražnatović, *Crna Gora i Berlinski kongres*, nav. djelo, str. 233; DACG, f. MID, 1880, f. 4, dok. 526.

Ulcinj".⁴⁵ No, grof Korti je brzo okončao razgovor na tu temu, rekavši osmanjskom ministru inostranih djela da crnogorski knjaz „ima pravo sve što čini”, te da on ne može stajati „skrštenih ruku sad kad se sva Albanija oruža i sprema da navojsiti na njegovu zemlju”, pri čemu Porta namjerno odugovlači sa rješavanjem pitanja, ne želeći da pristane na umjereni predlog crnogorskog vladara.⁴⁶

Kako se primicao rok za konačno rješavanje pitanja o promjeni, crnogorska vlada našla je za shodno da se ponovo obrati velikim silama. U memorandumu od 25. marta vlada izlaže istorijat crnogorsko-osmanskih odnosa tokom uspostavljanja poslijeratnih granica, ističući da Crna Gora neće odustajati od svog zahtjeva da Porta izvrši kompletan Berlinski ugovor. Pri tom se kaže da Cetinje vjeruje u to da velike sile neće dozvoliti da Porta pogazi međunarodne akte koje su one potpisale, te da će naći načina da preduprije jedan konflikt koji može biti prijetnja evropskom miru.⁴⁷

U želji da onemogući Portu da za eventualno nepostizanje sporazuma izgovor traži na crnogorskoj strani, Cetinje se odlučilo da koriguje svoju posljednju ponudu. Zato je crnogorski knjaz 30. marta, pred sam istek roka, poručio Kortiju da, ako ne može da se izbori za „rusku liniju” na potezu između Jadranskog mora i Skadarskog jezera, pristane na nepovoljniju „englesku liniju”.⁴⁸ Isto tako, knjaz je naglasio da crnogorska vojska treba da zaposjedne Grude i Hote prije dolaska međunarodne komisije, jer bi se u njenom iščekivanju moglo desiti da „vlada skadarska i austrijska opet organizuju Gusinje”.⁴⁹

Da su Turci uistinu željeli da izigraju cijelu stvar svjedoči i činjenica da oni nijesu našli za shodno da se u predviđenom periodu izjasne o crnogorskom predlogu, već su tražili da se ionako dugi rok za izjašnjavanje produži za još deset dana. Grof Korti je to kategorično odbio, izjavivši da ako Porta „ne odgovori u ponedjeljnik 31 Marta, tako da se istog časa može potpisat memoar o promjeni”, on prekida posredovanje.⁵⁰

---

⁴⁵ Slavko Burzanović, *Ministarstvo inostranih djela 1879–1915: Zbornik dokumenata*, CID, 2007, Podgorica, str. 54.

⁴⁶ *Isto.*

⁴⁷ Novak Ražnatović, *Crna Gora i Berlinski kongres*, nav. djelo, str. 234.

⁴⁸ Državni muzej Cetinje (DMC), Arhivsko odjeljenje (AO), fond Nikola I, 1880, dok. 10; Novak Ražnatović, *Crna Gora i Berlinski kongres*, nav. djelo, str. 233.

⁴⁹ DMC, AO, f. Nikola I, 1880, dok. 10; Novak Ražnatović, *Crna Gora i Berlinski kongres*, nav. djelo, str. 234.

⁵⁰ DACG, f. MID, 1880, f. 4, dok. 548.

APRILSKI MEMORANDUM

U posljednjem momentu Porta je prihvatila crnogorski predlog, s tim da granica između Mora i Jezera bude povučena u skladu sa „engleskom linijom”, što je, kao što smo vidjeli, za knjaza bilo prihvatljivo. Predlog je upućen sultanu na odobrenje, ali ga on nije htio sankcionisati, tražeći nove konsultacije. Grof Korti je pri isteku roka rekao osmanskome ministru spoljnih poslova da je njegova misija završena, ali je na intervenciju Furnijea prihvatio da se Turcima da dodatnih 48 časova za izjašnjavaње. Italijanski diplomata je i nakon isteka ovog roka bio prinuđen da ponovo izjavi da je njegovo posredovanje završeno. No, odmah nakon toga iz dvora je javljeno da je sultan potpisao iradu, kojom je sankcionisao Portinu odluku koja mu je bila podnijeta na razmatranje.⁵¹

Do novih komplikacija došlo je kada je osmanski vladar naknadno, navodno na intervenciju Ratnog savjeta, svojoj iradi pridodao takozvanu klauzulu o neodgovornosti sljedeće sadržine: „Pošto carske vlasti i redovna vojska evakuiraju zauzeta mjesta i tvrđave, i pošto crnogorska vojska i vlasti zauzmu ustupljena mjesta, Porta skida sa sebe svaku odgovornost za dalje komplikacije koje se u tim mjestima mogu dogoditi”.⁵² Uistinu, u ovoj klauzuli nije bilo teško prepoznati nastojanje Porte da se ponovi plavsko-gusinjski scenario, odnosno da se izazovu novi crnogorsko-albanski sukobi, za koje ona, naravno, ne bi bila odgovorna, jer je samom predajom teritorija ispunila sve svoje obaveze. Shvatajući namjere Turaka, razjareni grof Korti zatražio je audijenciju kod osmanskog vladara, ali je odbijen uz napomenu da je to posljednja sultanova riječ.⁵³ Bez uspjeha su bila i nastojanja Vukovića i Kortija da se u klauzulu unese izmjena da Porta zadržava odgovornost za one komplikacije koje bi eventualno potekle sa teritorije pod njenom kontrolom, sa čim su saglasni bili i ambasadori Francuske i Velike Britanije, Furnije i Lerđ. Kako više nije bilo prostora za bilo kakve pregovore, Cetinju je samo ostalo da se izjasni prihvata li sultanovu ponudu ili ne.⁵⁴

Grof Korti apelovao je na crnogorskog vladara da zbog zabrinjavajućeg razvoja stvari u Sjevernoj Albaniji što prije prihvati osmanski projekat kompenzacije teritorija.⁵⁵ Knjaz Nikola je to učinio na način što je ovlastio itali-

---

⁵¹ Novak Ražnatović, *Crna Gora i Berlinski kongres*, nav. djelo, str. 234.

⁵² *Isto*, str. 235; Gavro Vuković, *Memoari*, nav. djelo, str. 375.

⁵³ Gavro Vuković, *Memoari*, nav. djelo, str. 376; Novak Ražnatović, *Crna Gora i Berlinski kongres*, nav. djelo, str. 235.

⁵⁴ DACG, f. MID, 1880, f. 4, dok. 569; Gavro Vuković, *Memoari*, nav. djelo, str. 376; Novak Ražnatović, *Crna Gora i Berlinski kongres*, nav. djelo, str. 235.

⁵⁵ Novak Ražnatović, *Crna Gora i Berlinski kongres*, nav. djelo, str. 235.

janskog diplomatu da stvar završi po svom nahodađenju, to jest onako kako najbolje zna i može u datoj situaciji. Pri tom je Gavro Vuković dobio zadatak da saopšti u Carigradu da crnogorska vlada shvata sultanovu klauzulu o neodgovornosti u smislu neodgovornosti Porte za eventualne komplikacije na ustupljenoj teritoriji od strane mjesnog stanovništva, a nakon toga što ova teritorija na propisan način bude predata Crnoj Gori.⁵⁶

Dana 31. marta/12. aprila 1880. godine, u 11.30 časova, osmanski ministar inostranih djela Savas-paša i crnogorski otpravnik poslova Gavro Vuković (u prisustvu visokih oficira osmanskog generalštaba, sekretara Ministarstva inostranih djela Turske, grofa Kortija sa svim članovima italijanske ambasade, kao i predstavnika ambasada velikih sila), potpisali su u Carigradu memorandum o promjeni Plava i Gusinja za Grude, Hote i mali dio Kastrata.⁵⁷

Memorandumom je bilo određeno da deset dana poslije njegovog potpisivanja Osmansko carstvo preda predviđene teritorije Crnoj Gori, pri čemu bi glavni komandant osmanske vojske iz Skadra dvadeset četiri sata prije evakuacije svojih trupa precizno obavijestio crnogorskog komandanta u Podgorici o času kada će carska vojska početi sa povlačenjem. Akt o izmjeni potpisali bi skadarski valija i predstavnik crnogorske vlade. Poslije povlačenja osmanskih vojnika sa odnosnih teritorija prestala bi odgovornost Porte za sva eventualna dešavanja u ustupljenim krajevima.⁵⁸

Memorandum je naposljetku predviđao da Cetinje i Carigrad predlože velikim silama da ovlaste svoje predstavnike u Osmanskom carstvu da sazovu konferenciju, kako bi potpisali protokol koji bi potvrdio validnost memoranduma i na osnovu kojeg bi se ovaj dokument prisajedinio Berlinskom ugovoru. Ovaj posao sproveden je u djelo 18. aprila 1880. godine.⁵⁹

NEUSPJEH KORTIJEVE MISIJE

Deset dana nakon potpisivanja Memoranduma, kako je to bilo i precizirano ovim dokumentom, osmanska vojska napustila je svoje položaje. Međutim,

---

⁵⁶ Novak Ražnatović, *Crna Gora i Berlinski kongres*, nav. djelo, str. 236; DMC, AO, f. Nikola I, 1880, dok. 10 (14).

⁵⁷ Gavro Vuković, *Memoari*, nav. djelo, str. 376; Novak Ražnatović, *Crna Gora i Berlinski kongres*, nav. djelo, str. 236.

⁵⁸ Novak Ražnatović, *Crna Gora i Berlinski kongres*, nav. djelo, str. 236; Uður Özcan, *II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı-Karadağ Siyasi Yılışkileri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2012, str. 265.

⁵⁹ Novak Ražnatović, *Crna Gora i Berlinski kongres*, nav. djelo, str. 236, 237; Uður Özcan, *II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı-Karadağ Siyasi Yılışkileri*, nav. djelo, 2012, str. 265.

to je bila jedina stvar predviđena Memorandumom koju su Turci ispoštovali. Naime, povlačenje je izvršeno 22. aprila, u četiri sata ujutro, pri čemu glavnokomandujući crnogorske vojske vojvoda Ilija Plamenac o tome ništa nije znao, a kamoli da je dan ranije bio obavješten da će uslijediti pokret osmanskih jedinica. Jasno je da su položaje zaposjeli Albanci, kojima su osmanske snage ostavile značajnu količinu pušaka i municije. Za još veću ironiju, istoga dana, u devet sati ujutro, Plamenac je obaviješten da će se carska vojska povući u četiri sata po podne. Čak i u slučaju da je ovo obavještenje bilo tačno postignuti dogovor bi svakako bio izigran, pošto je Crnogorcima, umjesto dvadeset četiri, ostavljeno samo sedam časova da se organizuju i posjednu odnosnu teritoriju. To je bilo nemoguće, s obzirom na to da su crnogorske jedinice u prosjeku bile udaljene šest do deset sati od položaja koje su imale da preuzmu. Ipak, Plamenac je naredio pokret onih trupa koje su se nalazile na najmanjoj udaljenosti od demarkacione linije. Crnogorci su došli do prvih položaja oko dvanaest časova, znači, četiri sata prije navodnog povlačenja osmanske vojske. Međutim, tamo su dočekani snažnom puščanom vatrom, koju su na njih otvorile albanske snage. Shodno naredbi crnogorskog vladara da se nipošto ne ulazi u oružane sukobe, vojvoda Plamenac je svojim vojnicima naredio odstupanje.⁶⁰

Istog dana naveče, crnogorski knjaz sazvaio je diplomatske predstavnike evropskih država na Cetinju i obavijestio ih o turskom kršenju memoranduma potpisanog u Carigradu. Sjutradan je crnogorska vlada o ovome obavijestila Gavra Vukovića i naložila mu da protestuje na Porti.⁶¹ Vojvoda Gavro pokušavao je da stupi u kontakt sa Savas-pašom, ali cijelog dana nije uspijevaio da ga pronađe. Na kraju se crnogorski otpravnik poslova pismenim putem obratio osmanskom ministru inostranih djela, rekavši mu da ga mora primiti, ma u koje doba dana. U jedanaest časova uveče Vuković je dobio poruku da dođe kod Savas-paše kući.⁶²

U susretu sa Vukovićem turski državnik odmah se pozvao na klauzulu o neodgovornosti, oštro ističući da Porta ne može biti odgovorna za to što stanovništvo ustupljenih mjesta ne želi da prizna crnogorsku vlast, odnosno što je Evropa prisilila Tursku da crnogorskoj državi preda teritoriju sa populacijom koja se po vjeri, narodnosti i jeziku razlikuje od naroda koji živi u Crnoj Gori. „Mi smo svoje učinili”, nastavio je Savas-paša, „zadovoljili smo Jevropu i vas, pa ako vam se što krivo čini, neka vam ona naknadu učini na

---

⁶⁰ Novak Ražnatović, *Crna Gora i Berlinski kongres*, nav. djelo, str. 242–243; Gavro Vuković, *Мемоари*, nav. djelo, str. 378–379; Петр Ахмедович Искендеров, *Сербия, Черногория и албанский вопрос в начале XX века*, Алетейя, Санкт-Петербург, 2013, str. 23.

⁶¹ Novak Ražnatović, *Crna Gora i Berlinski kongres*, nav. djelo, str. 243.

⁶² *Isto*.

strani Hercegovine, gdje vaš narod živi, jer je i ona carska zemlja, isto kao i Arbanija".⁶³

Svakako da su se mnogi problemi mogli izbjeći da je umjesto Plava i Gusinja crnogorskoj državi dodijeljena odgovarajuća teritorija u Hercegovini. Međutim, u situaciji kada se, u skladu sa Berlinskim ugovorom, Bosna i Hercegovina našla pod okupacijom Austro-Ugarske, bilo je sasvim jasno da je takva mogućnost neizvodljiva. Uostalom, još u toku crnogorsko-osmanskog rata (1876–1878)⁶⁴, nakon crnogorskog osvajanja Bileće, Monarhija je jasno dala do znanja knjazu Nikoli da će svi naponi Crne Gore da se proširi mimo nikšićke oblasti biti uzaludni.⁶⁵

S druge strane, bilo je potpuno jasno da Albanci, koliko god se protivili tome da postanu crnogorski podanici, ništa značajnije u takvim nastojanjima ne bi mogli postići bez svesrdne pomoći Carigrada, tako da je Savas-pašin pokušaj da skine sa Porte odgovornost za neizvršavanje preuzetih obaveza bio potpuno bespredmetan. U skladu sa tim uslijedila je i reakcija Gavra Vukovića, koji je osmanskome ministru spoljnih poslova rekao da neuredno povlačenje carske vojske „nije ništa drugo nego očevidna prijevara, učinjena sa premeditacijom”, te da se Porta zaklonila iza klauzule o neodgovornosti, „koju je perfidno u ugovoru uvela”⁶⁶. Osmanski postupak Savas-paša pravdao je time što Ilija Plamenac, u pismenom odgovoru Izet-paši na obavještenje da će se Turci sa odnosnih položaja povući 22. aprila u 16.00 časova, nije izrazio nikakav protest.⁶⁷

U Carigradu se šest dana raspravljalo o tome šta da se odgovori diplomatskim predstavnicima velikih sila. Iako Porta nije imala jedinstven stav po ovom pitanju, većina je bila za to da se pozivom na klauzulu o neodgovornosti odbaci sva krivica osmanske strane za dešavanja od 22. aprila. Međutim, veliki vezir Mahmud-Nedim, prema pisanju crnogorskog otpravnika poslova

⁶³ Gavro Vuković, *Memoari*, nav. djelo, str. 380.

⁶⁴ Milutin Mijušković, *Velike crnogorske bitke: Vučji do – Fundina*, CID, Podgorica, 1997.

⁶⁵ Jagoš Jovanović, *Istorija Crne Gore*, CID, Podgorica, 2001, str. 249; Nikola Petrović Njegoš, *Autobiografija; Memoari; Putopisi*, Obod–Pobjeda, Cetinje–Podgorica, 2007, str. 273, 276; Lazar Tomanović, *Pedeset godina na prestolu Crne Gore 1860–1910*, DOB, Podgorica, 1998, str. 30.

⁶⁶ Gavro Vuković, *Memoari*, nav. djelo, str. 380.

⁶⁷ Pošto je pročitao pismo koje mu je Izet-paša poslao preko svog izaslanika Jakup-age, vojvoda Plamenac oštro je reagovao, upozoravajući da je o evakuaciji osmanskih jedinica trebalo da bude obaviješten 24 sata ranije. Međutim, on je u svom pismenom odgovoru, uz kurtoazno izražavanje poštovanja skadarskom valiji, samo potvrdio prijem njegove depeše. (*Isto*, str. 378; Novak Ražnatović, *Crna Gora i Berlinski kongres*, nav. djelo, str. 242).

(izvještaj od 18/30. aprila), „to nije stio potpisat, govoreći da ta tačka ne opravdava Tursku što nije ispunila dvije tačke konvencije”.⁶⁸ Naposljetku, Turci su izašli sa odgovorom, prema kome oni „odbačuju prijekor da su pogazili konvenciju, ali priznaju da je bilo malo nesporazumijevanje o uri evakuacije koje nije uplivalo na pravilnu evakuaciju”.⁶⁹ Kao dokaz svojoj tvrdnji Porta se pozvala na pismo vojvode Plamenca, „kojim se odgovara paši skadarskom na prijem pisma bez da se u ičem protestira”.⁷⁰

Kao što vidimo, nastojanja da se putem Kortijeve misije riješi crnogorsko-osmansko granično pitanje ostala su bez rezultata. Cetinje ne samo što nije uspjelo da dođe u posjed Plava i Gusinja, već mu nije pošlo za rukom ni da teritoriju Gruda i Hota uključi u sastav crnogorske države. Svakako da je pored Carigrada glavni krivac za takvo stanje stvari bio Beč, koji je, vidjeli smo, priželjkivao da diplomatski naponi prepuste mjesto crnogorsko-albanskim, odnosno crnogorsko-turskim oružanim sukobima. Toga je vlada na Cetinju bila u potpunosti svjesna i nije željela da upadne u zamku perfidne austrougarske politike, te da vojnim putem ponovo ostvaruje ono što joj je jedan međunarodni akt već garantovao. Naravno, bilo je mnogo mudrije pokazati strpljenje i prepustiti kreatorima Berlinskog ugovora da svoju tvorevinu sprovedu u djelo.

Ovakvo opredjeljenje crnogorskog knjaza i njegove vlade ubrzo je počelo da daje rezultate. Uslijedila je britanska diplomatska inicijativa, koja je dovela do okončanja plavsko-gusinjske krize, na način što je za teritoriju Plava i Gusinja Crna Gora dobila Ulcinj sa bližom okolinom.⁷¹

ZAKLJUČAK

Situaciju u kojoj su Turci različitim opstrukcijama sprečavali sprovođenje zaključaka Berlinskog kongresa u vezi s predajom Plava i Gusinja Crnoj Gori velike sile su htjele da prevaziđu putem inicijative o zamjeni teritorija, koja je povjerena italijanskom diplomati grofu Kortiju.

---

⁶⁸ DACG, f. MID, 1880, f. 4, dok. 588.

⁶⁹ *Isto.*

⁷⁰ *Isto.*

⁷¹ Na ovu varijantu rješenja Porta je pristala tek nakon što su joj velike sile stavile u izgled akciju međunarodne flote u pravcu Smirne i Soluna. Sporazum o predaji Ulcinja Crnoj Gori potpisan je u Kunji 25. novembra 1880. godine. Predaja grada izvršena je narednog dana, striktno prema potpisanom sporazumu. (Jovo Vukić, *Plavsko-gusinjska afera i oslobođenje Ulcinja 1880*, autor, Sarajevo, 1929, str. 107–108)

Na insistiranje crnogorskog diplomatskog predstavnika u Carigradu Gavra Vukovića, Korti je 19/31. januara 1880. godine izašao pred Portu sa jednim dosta širokim projektom, koji je osmanska vlada bez razmišljanja odbacila. Postalo je sasvim jasno da su se zahtjevi za kompenzacijom morali ograničiti samo na krajeve koji su se nalazili istočno od Podgorice, pa je italijanski diplomata na bazi takvog stava uspio da ubijedi osmansku vladu da izađe sa svojim predlogom. Porta je ponudila Crnoj Gori nekoliko hrišćanskih sela sjeverno od Plava, kao i teritoriju albanskih katoličkih plemena Gruda i Hota. Knjaz Nikola je u načelu prihvatio predlog kao polaznu osnovu za rješenje problema, dopunjujući ga sa tri svoje sugestije. Međutim, predlozi crnogorskog knjaza su odbijeni, prije svega zbog protivljenja oficira iz osmanskog ratnog savjeta.

Evropski ambasadori u Carigradu, naročito grof Korti, izvršili su pritisak na tursku vladu da prihvati predlog o promjeni, pa je sultan izdao iradu kojom je sankcionisao Portin kontraprojekat o novim crnogorskim granicama. U odnosu na prvobitni nezvanični predlog Porte, ovog puta se radilo o daleko nepovoljnijoj ponudi. Novi turski predlog izazvao je veliko ogorčenje, kako crnogorske vlade tako i velikih sila, koje su preko svojih zastupnika u Carigradu solidarno protestovale kod Porte. Osmanska vlada je morala da popusti, pa su turski ministar inostranih djela Savas-paša i Gavro Vuković 31. marta/12. aprila 1880. godine potpisali Memorandum o promjeni Plava i Gusinja za Grude, Hote i dio Kastrata. Međutim, posle povlačenja Turaka ovu teritoriju, svakako u saglasnosti sa osmanskim vlastima, zauzeli su Albanci, tako da je postignuti sporazum izigran, a naponi da se u okviru misije grofa Kortija riješi crnogorsko-tursko granično pitanje ostali su bez rezultata.

BIBLIOGRAFIJA

- [1] Bandžović Safet, *Iseljavanje muslimana Crne Gore u Tursku*, Matica muslimanska Crne Gore, Podgorica, 2011.
- [2] Bartl Peter, *Albanci: od srednjeg veka do danas*, Clio, Beograd, 2001.
- [3] Borožan Đorđe, *Velika Albanija – porijeklo, ideje, praksa*, Vojnoistorijski institut Vojske Jugoslavije, Beograd, 1995.
- [4] Buda Aleks, Frashëri Kristo, Myzyri Hysni, Pollo Stefanq, Prifti Kristaq, Shpuza Gazmend, Thëngjilli Petrika, *Historia e popullit shqiptar: në katër vëllime. [Vëll. i 2, Rilindja kombëtare: vitet 30 të shek. XIX–1912]*, Toena, Tiranë, 2002.
- [5] Burzanović, Slavko, *Ministarstvo inostranih djela 1879–1915: Zbornik dokumenata*, Podgorica, CID, 2007.
- [6] Dašić Miomir, *Vasojevići u ustancima 1860–1878. godine*, Pobjeda, Podgorica, 1992.
- [7] Hrabak Bogumil, *Prizrenska arbanaška liga: 1878–1881*, autor, Beograd, 1998.

- [8] Искендеров Петр Ахмедович, *Сербия, Черногория и албанский вопрос в начале XX века*, Алетея, Санкт-Петербург, 2013.
- [9] Jovanović Jagoš, *Istorija Crne Gore*, CID, Podgorica, 2001.
- [10] Martinović Niko, *Crna Gora: biografski zapisi, 2, Luča slobode i trajanja*, Obod, Cetinje, 2005.
- [11] Mijušković Milutin, *Velike crnogorske bitke: Vučji do – Fundina*, CID, Podgorica, 1997.
- [12] Uður Özcan, *II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı-Karadağ Siyasi İlişkileri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2012.
- [13] Pavićević Branko, *Istorija Crne Gore*, knjiga IV, tom II, *Sazdanje crnogorske nacionalne države: 1796–1878*, Istorijski institut Crne Gore–Pobjeda, Podgorica, 2004.
- [14] Petrović Nikola Njegoš, *Autobiografija; Memoari; Putopisi*, Obod–Pobjeda, Cetinje–Podgorica, 2007.
- [15] Radosavović Ilija, *Međunarodni položaj Crne Gore u XIX vijeku*, Servis Saveza udruženja pravnika Jugoslavije, Beograd, 1960.
- [16] Radulović B. Nikola, „Diplomatski portret vojvode Gavra Vukovića (II)”, u: Lopičić Đorđe (ur.), *Studije i ogledi o diplomatiji Crne Gore*, Vaša knjiga, Beograd, 2006, str. 457–464.
- [17] Ražnatović Novak, *Crna Gora i Berlinski kongres*, Istorijski institut SRCG–Obod, Cetinje–Titograd, 1979.
- [18] Raspopović M. Radoslav, *Diplomatija Crne Gore 1711–1918*, Istorijski institut Crne Gore –Vojska, Podgorica–Beograd, 1996.
- [19] Rašović B. Marko, *Pleme Kući: etnografsko-istorijski pregled*, Beograd (b.i), 1963.
- [20] Tomanović Lazar, *Pedeset godina na prestolu Crne Gore 1860–1910*, DOB, Podgorica, 1998.
- [21] Vukić Jovo, *Plavsko-gusinjska afera i oslobođenje Ulcinja 1880*, autor, Sarajevo, 1929.
- [22] Vuković Gavro, *Memoari*, Obod–Novi dani, Cetinje–Beograd, 1996.

Izvori

- [1] Državni arhiv Crne Gore (DACG), Ministarstvo inostranih djela (MID).
- [2] Državni muzej Cetinje (DMC), Arhivsko odjeljenje (AO), fond Nikola I.

Darko Bakić

MISSION OF COUNT CORTI: AN ATTEMPT
OF RESOLVING PLAV-GUSINJE CRISIS

Abstract

The aim of this paper is to use the example of count Corti's mission to explain the difficulties that Cetinje had with implementing a decision of the Treaty of Berlin – the annexation of Plav and Gusinje to Montenegro. This mission implied that the problem created by Turks who opposed the decision that these towns should be incorporated into Montenegrin state was going to be solved by giving the territory of Albanian Catholic tribes of Grudi and Hoti to Montenegro instead. Though it seemed that Corti's idea would be successful, the diplomatic efforts to implement the idea of the territory compensation were not fruitful.

Key words:

mission, count Corti, Gavro Vuković, Plav, Gusinje, Grude, Hoti.